

PÄRIMUSLUGU JA AJALUGU: PIIRID, PIDEPUNKTID JA TÄHENDUSTE DÜNAAMIKA

Põhjuse tänavusel, järjekorras viiendal folkloristide talvekonverentsil – toimus 4. ja 5. veebruaril Taevaskojas – ajaloolle keskenduda andsid Walter Andersoni 125. sünniaastapäev ning 90 aasta möödumine Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule õppetooli asutamisest. Aja kulgemise jälgimine pärimuses ning pärimuse uurimisloos andis sisemise struktuuri kahele tihedale ettekandepäevale. Teiseks fookuseks oli tähenduste, meetodite ning folkloristikavaldkondade vaheline dünaamika. Nagu Ülo Valk oma avasõnas lausus, võiks Walter Anderson rõõmustada folkloristika hea käekäigu üle, millest annab tunnistust 21 ettekandega ning umbkaudu 50 osalejaga talvekonverents.

Tartu Ülikooli esimest ning kauaaegset rahvaluule professorit meenutas Paul Hagu oma ettekandes kõne kaudu, mille Walter Anderson pidas setu rahvalaulikute peol 1922. aastal. Kõnes hindab Anderson ajaloolis-geograafilise uurimiskoolkonna järgijana pärimuse säilitamist ning innustab setusid vanu laule hindama ning talletama. Võrdluseks toodud Oskar Looritsa mõtisklus setudest ja nende jututraditsioonist mõjub tänapäeval ootamatuna: ümberütlevat jutustamist nimetab ta heietamiseks, sellest joobumist šamanistliku mõtte viimaseks jäägiks. Traditsiooniga polevat sel puhul tema arvates tegemist.

Arhiivi nn negatiivsetele teadetele, kus informant väidab midagi mitte teadvat, pööras ettekandes „Folklooriteksti piiridest” tähelepanu Merili

Metsvahi. Ta vaatles rahvaluule arhiivi kujunemist selle tänapäevase kasutaja seisukohalt. Mahukas arhiiv suunab ning kujundab uurijate arusaama folkloorist, selle olemusest ning piiridest, mis alati ei kattu tänapäevaste esituse ja kommunikatsioonikesksete teoreetiliste vaateviisidega. Sellest ilmneb folkloristika paradoks rahvaluule talletamise ning sekkumata jälgimise-kirjeldamise vahel.

Mall Hiiemäe käsitles ettekandes „Kohapärimus: piirid ja pidepunktid” kohapärimuse kogumislugu, milles erinevatel aegadel on keskendunud erinevatele rõhuasetustele paikadega seotud pärimuses, olgu nendeks siis kohad kui rahva ajaloo kajastajad, sakraalsuse kandjad (hiiekohad ja -puud) või kohad narratiivi leviku tähenduses. Tänapäevase kontekstisidusa uurimismetoodikaga lähenemisel ühendab kohapärimus endas paiga kaudu nii pärimust kui ka pärimuse kandjat ning seetõttu võiks esiplaanil olla koha märgatavuse asemel selle tähenduslikkus. Maastikuobjektide mentaalse tasandi avajate ning käsitlejatena võiks folkloristidel olla aktiivsem roll, et see ei klassifitseeruks teiste teadusalade jaoks lihtsalt „müraks”.

Ave Tupits keskendus rahvameditsiini viljakale kogujale Voldemar Sumbergile, kelle kogumistöö eesmärgiks oli talletada rahvapäraseid arstimisvõtteid, päästa teadmisi ning selgitada välja väärvõtete kasutamine. Rahvameditsiini kui pärimusvaldkonna tut-

vustamine ning väärtustamine, ühtlasi selle valdkonna esiletõstmine erinevate teadusalade uurijate jaoks on Voldemar Sumbergi olulisim panus. Siiski on tema kogumisaktsioonide tulemused mitmes arhiivis laiali ning läbi uurimata.

Folkloristika kujunemisel on materjali, kogujate, arhiivi ning uurijate kõrval oluliseks komponendiks rahvaluule kui teadusala ülikoolides. Oma kogemustest rahvaluule õpetamisel üldainena kõneles Pille Kippar. Ta tõi esile traditsioonilise maaelu hääbumisega kaasneva kaugenemise pärimusest, mis kajastas XIX sajandi talupoja maailma, etnoloogilise konteksti ning mõistete mittetundmist.

Liina Saarlo ettekanne puudutas kauaaegse õppejõu Udo Kolgi teadlase- teed, tema kaitsmata kandidaadiväitekirja saatust. Udo Kolgi teaduslikud huvid olid seotud lauliku ja laulu loomise tehnoloogiatega, tema väitekirja käsitleb regivärsiliste rahvalaulude variatsioonilisust, näitematerjaliks Paistu lauliku Liisu Mäe laulud. Kateedri koosolekute kunagistes protokollides leiduv annab alust arvata, et väitekirja oli viimistlusjärgus ja jäi kaitsmata tähtaegadest mittekinnipidamise tõttu.

Omavahel sisult paralleelseteks teoreetilisteks käsitlusteks olid Pihla Siimu ja Ülo Valgu ettekanded. Pihla Siim vaatles kultuuri uurimist narratiivsuse teooriate kaudu („Narratiivne pööre ja folkloristika”). Selle lähenemise sisuks on mõte narratiivide kesksest tähendusest inimeste elus. Kui narratiivne kultuurile lähenemine avardab folkloori mõistmise piire, siis samu mõistmisiire on kujundanud ka intertekstuaalne vaa- de folklooritekstidele (nii nagu ka mis tahes tekstidele), nende loomisele, mõistmisele ning uurimisele. Ülo Valk avas oma ettekandes intertekstuaalsust kui tekste siduvat ühisjoont, milles sisalduvad ka vihjed järgnevatele tekstidele. Tekstide tähendused avalduvad suhetes

teiste tekstidega ning seda juhib isikute, mitte kultuurinähtuste suhtlus.

Samasuunalisse arutlusse haakus ka Taisto Raudalainen ettekanne „Folkloristlik žanrikäsitus, pärimus- sidus elulooline esitus ja „pärimuslik ajalugu””, milles käsitleti folkloorižanride reflekteerumist eluloojutustuse pinnalt ning eluloo jutustamist elavas pärimuskontekstis. Selles dialoogilisuses, mis tuleb esile eluloojutustuses, avaldub folkloorižanride plastika. T. Raudalainen soovib käsitada žanre eemiliste registritena või kasutada nende tähistamiseks Wiedemanni sõnaraamatu sõna *kõnad*.

Elo-Hanna Seljamaa vaatles folkloristika rakenduslikke võimalusi olevi- kuühiskonnas kaasa rääkimiseks. Oma töös „Uurides etnilisi identiteete post- sotsialistlikus Eestis” püüdis ta Tallinna Lasnamäe linnaosa näitel avada rahvusmääratlusi kogemise, tõlgendamise ning käitumise strateegiatena.

Ergo-Hart Västriik vaatles hõimu- poliitika „katsepõlluna” eestiingeri piirkonda kahe maailmasõja vahelisel ajal Narva vallas, mis piirialana võinuks pälvida sama suurt tähelepanu kui Petherimaa. Soome folkloristide ning hõimuaktivistide käsitus ingerlastest kui soome diasporaast jättis aga eestiingerlaste uurimise peamiselt soomlaste pärusmaaks.

Marju Torp-Kõivupuu ettekandes „Tekst ja kontekst meditsiinifolklooris” olid vaatluse all meditsiinipärimuse erakordse kontekstitundlikkuse aspektid, mis terviseküsimumuste intiimset loomust arvestades sunnivad ka kogujat ning informanti teineteise suhtes oma positsioone reflekteerima. Meditsiini- pärimuse internetikajastustes loob virtuaalne suhtluskeskkond rolle, mis omakorda kujundab teadete sisu.

Mitmes ettekandes kasutatud internetinäited tõestasid interneti kui nüüdisaegse välitöökeskkonna viljakust. Selle töö spetsiifikat vaatles oma ette-

kandes Maili Pilt, rõhutades sotsiaalmeedia kanalite erinevusi avalikkuse määratlemisel. See seab uurija ülesandeks tunda vastavat keskkonda ning aktsepteerida selle vaikivaid ootusi ning käitumisreegleid.

Interneti materjali käsitles ka fraseoloog Anneli Baran, kes vaatles netimeedia näitel fraseoloogia rolli ja esitas ülevaate, kuidas kõnekäänd *omletist mune teha ei saa* osales poliitiku seisukohtade uudisväärtuseks tõstmisel.

Piret Voolaid vaatles keerdküsimuste suhteid teiste rahvaluule lühivormidega. Vanasõnade funktsioon moraalkandjana on muutunud, seda tõestab vanasõnaainese äraspidine kasutamine mõistatuste allžanris, keerdküsimustes, kus see toimib humoorika stiilivõttena. Lühivormid peegeldavad maailma vaatelisi tõekspidamisi, nii on nende vormilise stabiilsuse või varieerumise taga soov väljendada või toetada nende kasutajate arusaamu.

Ersamordva päritolu Tallinna Ülikooli doktorant Natalia Ermakov meenutas ettekandes „Sissevaade mordva ja setu itkudesse” oma koduküla itke võrdluses setu kombestikuga. Mõrsjaitkud on ersamordva traditsioonis laululisemad. Noorte meeste osalemine Afganistani ja Tšetšeenia sõdades on hoidnud alles nekrutiitkud.

Arheobotaanik Ülle Sillasoo vaatles taimede esinemisi hiliskeskaegses kunstis ja rahvapäriluses. Taimed altarimaalidel peegeldavad looduse ja kultuuri kokkupuutepunkte.

Kolm ettekannet käsitles pärimuse tänapäevast kasutamist ning selle uurimist. Taive Särg ja Ants Johanson vaatlesid rahvamuusika ja pärimusmuusika sisu ja mõistete kujunemist. *Pärimus*-liitelise mõiste tõi kasutusse Valter Ojakäär ning see hakkas levima 1990. aastatel, mil Soome, Rootsi ning Iiri mõjul hakati Eestiski viljelema

pärimusmuusikat. Terminitega tegeles ka Sille Kapper (TLÜ), kes vaatles rahvatantsu mõiste muutumist vana talurahvatantsu tähistajast praegusaegse etendus kunsti žanriks. Tema ettepanekul tuleks teha vahet pärimustantsul, rahvuslikul tantsul ja tantsuharrastusel. Eda Pomozi vaatles tantsufolkloristika uurimist Eestis ja Ungaris. Ungari tantse hakati väärtustama ajal, kui riigikeeleks sai saksa keel, ning ka XX sajandil on neil olnud rahvusidentiteeti rõhutav roll.

Esimese konverentsipäeva hilisõhtule plaanitud ettekande „Orientalistika Eesti manuaalmeditsiini elulugudes” puhul arvestas Age Kristel Kartau seltskonna väsimusega: soovijad said üksteise peal proovida Tai joogamasaaži võtteid.

Konverentsi esimesel õhtul tutvustati ka kaht väljaannet. Mall Hiimäele pühendatud artiklikogumik „Kes kõlab, seda kõneldakse” (koostaja Ergo Hart Västrik) sisaldab mitmekesise artiklivaliku tänapäeva- ning minevikupärimuse põimumisest, rahvaluule üksiknähtuste analüüsist kultuuriteoreetiliste üldistusteni. Kristiina Ehin tutvustas oma raamatut „Päevaseiskaja”: see on valik kirjakeeles ümberjutustatud lõunaesti imemuinasjuttudest. Lisatud on ka Ilmar Lehtpere ingliskeelne tõlge.

Pärimusloo ja ajaloo põimumine suunab kriitiliselt vaatlema teadmiste talletamist ja tõlgendamist, kultuuri taastootmist, milles folkloristlikud meetodid pakuvad huvitavat lisa teistele humanitaarteadustele. Talvekonverents sai teoks tänu Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule õppetooli ja kultuuriteooria tippkeskuse toetusele ja tarmukale korraldustööle.

KRISTEL KIVARI